

บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายและเสนอแนะ

งานวิจัยความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา ตราด-เกาะกงมีวัตถุประสงค์ทั่วไป กล่าวคือ เพื่อศึกษาผลกระทบจากความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา ตราด-เกาะกง และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา ตราด-เกาะกง ดังนั้น ในการนำเสนอเนื้อหาการวิจัยในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 การอภิปรายผลและนัยเชิงทฤษฎี
- 5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

ในการสรุปผลการศึกษาของการวิจัยนี้จะมุ่งที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามที่ระบุไว้ดังนี้

1) การศึกษาการผลกระทบจากความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา ตราด-เกาะกง ผลการศึกษาพบว่า

- ด้านการเมือง

ผู้นำไทยกับกัมพูชามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ความร่วมมือระหว่างสองประเทศดำเนินไปอย่างราบรื่นและสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สำหรับความร่วมมือที่สำคัญในปัจจุบันไทยและกัมพูชามีกลไกความร่วมมือ ได้แก่ คณะกรรมการชายแดนทั่วไป (GBC) ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม และคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (RBC) เปิดจุดผ่านแดนถาวร ระหว่างกัน 1 จุด คือ จุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการสัญจรข้ามแดนระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่ายบนพื้นฐานของความตกลงสัญจรข้ามแดนไทย - กัมพูชา ปี 2540 ซึ่งส่งเสริมการสัญจรข้ามแดนที่ถูกต้อง การค้าระหว่างประเทศข้ามพรมแดนไปมายังให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงกล่าวคือ ปัญหาในพื้นที่ชายแดนยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะการลักลอบค้ายาเสพติด แรงงานลักลอบเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย การโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ปัญหาการปฏิบัติต่อชาวกัมพูชาที่ถูกจับกุม ในบางครั้ง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ไทยเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจนำไปสู่การเสียชีวิตและบาดเจ็บ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลและประชาชนของทั้งสองประเทศได้ โดยเฉพาะปัญหาแรงงานต่างด้าว เนื่องจากมีแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาทำงานอย่างไม่ถูกต้อง โดยมีข้อพิพาทก็คือ การที่ชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในไทย เนื่องจากปัญหาความยากจน และบางคนมาทั้งหมดครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาต่อเนื่อง เด็กที่ติดตามพ่อแม่มาไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งคนเหล่านี้เมื่อโตขึ้น ก็อาจเป็นอาชญากร สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนไทยตามแนวชายแดนได้

- ด้านเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชาในทางเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างใกล้ชิด ปัจจุบันมีคนไทยอาศัยอยู่ในกัมพูชา ประเทศไทยถือเป็นคู่ค้าที่สำคัญและเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ในกัมพูชา แต่โดยที่ระบบการบริหารจัดการภายในของกัมพูชา อาทิ การจัดเก็บภาษี การส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ความโปร่งใส ฯลฯ ยังขาดมาตรฐานและไม่เป็นสากล ทำให้การค้าและการลงทุนของไทยในกัมพูชามีต้นทุนสูงและเติบโตช้าซึ่งไม่สอดคล้องกับศักยภาพและสถานะทางเศรษฐกิจของไทย ทั้งนี้ รัฐบาลสองฝ่ายได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและตกลงที่จะร่วมมือกันเร่งรัดการแก้ไขปัญหาและลดอุปสรรคด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกันให้ปรากฏผลที่เป็นรูปธรรมต่อไป การค้าระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากจะมีรูปแบบการค้าตามปกติที่มีการนำเข้าและส่งออกทางเส้นทางการคมนาคมต่าง ๆ แล้ว ไทยยังมีการทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านในรูปของ “การค้าชายแดน” อีกด้วย เนื่องจากส่วนใหญ่ไทยมีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน

การค้าชายแดน เป็นการค้าในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาหรือพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านได้ทำการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน มีวิธีที่ไม่ยุ่งยาก เน้นความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งมีทั้งการค้าที่ถูกกฎหมาย (ผ่านด่านศุลกากร) และที่ผิดกฎหมาย (ลักลอบค้า) โดยมีเส้นทางการขนส่งสินค้าทั้งทางบก (เข้าสู่จังหวัดเกาะกง กัมพูชา

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่าง กัมพูชา-ลาว-พม่า-ไทย (Ayeyawady - Chao Praya - Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) มีโครงการเร่งด่วนด้านการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมไทย-กัมพูชาภายใต้กรอบความร่วมมือ ACMECS ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง มีดังนี้

โครงการก่อสร้างถนนสาย 48 ตราด-เกาะกง-สะแอมเบิล ทำให้จังหวัด เกาะกงได้ประโยชน์จากถนนสายนี้อย่างมาก เพราะจะนำไปสู่การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวของทั้ง 3 ประเทศ คือ ไทย กัมพูชา และเวียดนามเส้นทางถนนสาย 318 (ตราด-คลองใหญ่-บ้านหาดเล็ก) เป็นถนนโครงข่ายภาคตะวันออกสู่ อินโดจีนจากกรุงเทพฯ-ตราด – จังหวัดเกาะกง-กัมปงโซม (สีหนุวิลล์) ถนนสาย 318 เป็นถนนสายสำคัญในการขนส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ จังหวัดในภาคตะวันออก รวมทั้งจังหวัดตราด เพื่อนำสินค้าส่งไปยังท่าเรือคลองใหญ่ เพื่อนำขึ้นที่ท่าเรือสีหนุวิลล์ในกัมพูชา และขนส่งต่อไปยังเวียดนามตอนใต้ จังหวัดตราดจะมีความสำคัญเป็นประตูเข้า-ออกของอินโดจีนอย่างแท้จริง เพราะเส้นทางสาย R10 จะเชื่อมต่อถึงเวียดนามได้ตามโครงข่ายสายเอเชียด้วย ในอนาคตเส้นทางสายนี้จะเป็นเส้นทางสายเศรษฐกิจที่สำคัญ

การค้าระหว่างผู้ส่งออกไทยกับกัมพูชาบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการทำการค้าที่ไม่มีการทำสัญญาและไม่นิยมผ่านระบบธนาคาร เนื่องจากค่าบริการสูงและมีความล่าช้า ส่งผลให้ผู้ส่งออกไทยถูกโกงจากผู้นำเข้ากัมพูชาบ่อยครั้ง

- ด้านสังคม

ผลการศึกษาแบ่งผลกระทบออกเป็น 2 ด้าน กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกจากการพัฒนาความร่วมมือทางด้านการค้าทำให้ชุมชนระหว่าง 2 พื้นที่ไปมาหาสู่กันอย่างใกล้ชิด เกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีในการสร้างความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ ผลกระทบด้านลบ มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมาถึงไทย ปัญหาเรื่องแรงงานต่างด้าว การก่ออาชญากรรมปัญหาความเหลื่อมล้ำทาง

เศรษฐกิจ การลักลอบทำการค้าบริเวณชายแดนทำให้สินค้ามีราคาสูงกว่าสินค้าราคาปกติในท้องตลาด และผู้ซื้อนิยมซื้อสินค้าแบบผิดกฎหมาย ชุมชนไม่สามารถปรับตัวได้อย่างเท่าทัน

- การเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา

ข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนาความร่วมมือทางการค้าชายแดนระหว่างไทย กัมพูชา เพื่อให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่นในฐานะของความเป็นเจ้าของพื้นที่นั้น ผลการศึกษาพบว่า

1. สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการค้าทางบก ให้การปรับปรุงการขนส่งทางบกให้มีต้นทุนที่ถูกลง และผู้ประกอบการไทยควรมองหาโอกาสในการเจาะตลาดในผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

2. ให้ความสำคัญกับเรื่องที่ดิน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า ดังนั้นควรที่จะมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณด่านพรมแดนเพื่อกิจกรรมการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศนั้นควรต้องพิจารณาความต้องการของผู้ใช้งานเป็นหลักควรมีการแยกพื้นที่บริเวณด่านพรมแดนสำหรับกิจกรรมการเพื่อการท่องเที่ยวโดยสาธารณะจากพื้นที่ในการตรวจตราและขนส่งสินค้าสำหรับรถบรรทุกและควรแยกพื้นที่สำหรับกิจกรรมการขนส่งสินค้าออกนอกชุมชน

3. เตรียมความพร้อมให้กับชุมชน ควรมีการสร้างเอกลักษณ์ด้วยการส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อดึงดูดใจแก่ลูกค้าเป็นโอกาสที่ดีในการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นรวมถึงการสร้างมาตรการในด้านการรับประกันสินค้า ควรมีการสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย ด้วยการทำตลาดกับคนรู้จัก คนใกล้ชิดและคนสนิทคุ้นเคย และการประยุกต์วิธีการขยายตลาดด้วยวิธีการทำตลาดผ่านทางนายหน้าหรือตัวแทนการส่งออกกับกรมส่งเสริมการส่งออก ผู้ประกอบการควรมีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับพนักงาน ควรมีการขยายตลาดด้วยการสร้างช่องทางการติดต่อที่สะดวกรวดเร็วและมีระบบการดำเนินงานที่สำคัญ ด้วยการสร้างการติดต่อค้าขายผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ คือ การทำตลาดอิเล็กทรอนิกส์ที่รู้จักกันดีในชื่อของ “Internet Marketing” ซึ่งเป็นวิธีที่สากลนิยมที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย

4. กฎหมายและอำนาจทาบซ้อน ควรมองปัญหาความมั่นคงในลักษณะที่ครอบคลุม (Comprehensive) ให้มากยิ่งขึ้นให้มีความประสานสอดคล้องกันโดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปรับตัวให้ทันกับปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ทิศทางการทำงานตั้งแต่ขั้นนโยบายระดับสูงนโยบายการจัดการเฉพาะในพื้นที่ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงมีความประสานสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

5. ด้านงบประมาณ ควรสนับสนุนงบประมาณให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความจำเป็นในการบริหารจัดการท้องถิ่น

6. การประสานงานร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า ควรจะจัดตั้งคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วย ตัวแทนจากรัฐบาลในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงตัวแทนจากภาคเอกชนทั้งผู้ประกอบการและผู้ประกอบการขนส่งเพื่อให้การออกแบบและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้าตรงตามความต้องการของผู้ใช้งานจริง

5.2 การอภิปรายผลและนัยเชิงทฤษฎี

จากผลการศึกษาเรื่องความร่วมมือทางการค้า ไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา ตราด-เกาะกง สามารถนำกรณีศึกษามารับใช้ในเชิงทฤษฎี และชี้ให้เห็นถึงนัยยะเชิงทฤษฎี ดังนี้

กรณีศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการค้าชายข้ามชาติระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างเป็นทางการที่เรียกว่าการอำนวยความสะดวกของรัฐ (Government as trade facilitator) พร้อมด้วยสถานการณ์ที่โลกเชื่อมกับท้องถิ่นต่อกันด้วยการค้าข้ามชาติระดับภูมิภาค ทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างรองรับการจัดทำโครงการร่วมกันทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งพลกษ์ เถาวิล (2550) ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าชายแดนบริเวณด่านช่องเม็กนับจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในปี 2530 เป็นต้นมา ทำให้เกิดความร่วมมือในระดับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น พัฒนาการของการค้าชายข้ามพรมแดนเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกัน การพัฒนาด่านชายแดนและนโยบายภายในประเทศ และนโยบายความร่วมมือระหว่างประเทศด้วยความเป็นประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศลุ่มน้ำโขง การเปลี่ยนแปลงนโยบายภายในของแต่ละประเทศ และการพัฒนาภูมิภาคนิยร่วมกันเพื่อการค้า โดยเฉพาะกรอบความร่วมมือ ACMECS จึงเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นความร่วมมือทางการค้าโดยหลักการการค้าขายนอกระบบเข้าสู่ระบบของทางราชการมากขึ้น

อย่างไรก็ดี แม้ว่าความร่วมมือทางการค้าจะมีลักษณะที่เป็นทางการมากขึ้นและได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐ แต่ผลการการศึกษาวินิจฉัยในครั้งนี้พบว่า ในการกำหนดนโยบายจนกระทั่งถึงกระบวนการนำนโยบายมาปฏิบัตินั้นยังมีลักษณะที่เป็นกระบวนการที่กำหนดจากบนลงล่าง (Top down Approach) กล่าวคือ ในการส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการผลักดันจากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

การค้าข้ามพรมแดนด้วยการกระชับความสัมพันธ์แบบเมืองคู่มือ ระหว่างตราด-เกาะกง นั้น เป็นความพยายามดึงเอาศักยภาพของกันและกันมาเป็นประโยชน์ทางการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว ซึ่งได้ดำเนินการร่วมกันเป็นระยะเวลาอันยาวนานในฐานะบ้านใกล้เรือนเคียง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีมาก่อนกรอบของ ACMECS เสียอีก ซึ่งการค้าขายร่วมกันมักดำเนินไปในลักษณะเอื้อประโยชน์ต่อกันผ่านความสัมพันธ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชน โดยเฉพาะการเจรจาต่อรองทางการค้า และการแก้ไขปัญหากรณีพิพาทที่เน้นการพูดคุย (Dialogue) อย่างตรงไปตรงมา เป็นกันเองร่วมกันแก้ปัญหา และไม่เน้นให้เกิดความขัดแย้งเป็นหลัก ซึ่งเป็นตัวอย่างและหลักการของการทูตในระดับพลเมืองที่เห็นได้ชัดเจน

การเป็นเมืองคู่มือระหว่างจังหวัดตราดกับจังหวัดเกาะกง ซึ่งมีการลงนามอย่างเป็นทางการแต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่า กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายตามกรอบความร่วมมือนั้น เป็นไปเฉพาะส่วนบนเท่านั้น ในระดับท้องถิ่นในฐานะเจ้าของพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วม การเป็นเมืองคู่มือจึงมิได้ก่อให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าที่ชัดเจนหรือให้ผลในเชิงประจักษ์อย่างเพียงพอ

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาของการวิจัยผู้ศึกษานำมาเป็นฐานในการพิจารณาข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายสาธารณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าบริเวณชายแดนนั้น ควรต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันในการกำหนดนโยบายจากท้องถิ่นขึ้นเสนอส่วนกลาง คือ กระบวนการกำหนดจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยกลุ่มภายในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์และส่งผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด

2. เพื่อให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศในพื้นที่ชายแดนอย่างยั่งยืนนั้น ควรจะให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการทำการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่คนในชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาถึงความพร้อมและปัญหาอุปสรรคในด้านต่างๆของชุมชนท้องถิ่นบริเวณชายแดน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพทางการค้าระหว่างประเทศให้สามารถปรับตัวได้ทันกับสถานการณ์ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ต่อไป